

КЛАСИКА

није њихова већ наша

Naslov originala
Magda Szabó
Katalin utcá

Urednica
LJUBICA PUPEZIN

Objavljivanje ove
knjige pomogao je
program „Kreativna Evropa”
Evropske unije

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Copyright © Magda Szabó, 1969.

Copyright © Editions Viviane Hamy, 2006.

Copyright © za srpski jezik ŠTRIK, 2021.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole izdavača ili vlasnika izdavačkih prava.

Magda Sabo

Ulica Katalin

Preveo s mađarskog
MARKO ČUDIĆ

ŠTRIK, 2021

Sadržaj

POPRIŠTA	9
TERMINI I EPIZODE	49
Hiljadu devetsto trideset četvrta	51
Hiljadu devetsto četrdeset četvrta	89
Hiljadu devetsto pedeset druga	141
Hiljadu devetsto pedeset šesta	176
Hiljadu devetsto šezdeset prva	204
Hiljadu devetsto šezdeset osma	227
<i>Ulica Katalin Magde Sabo – u potrazi za rastrgnutim vremenom</i>	<i>237</i>
Beleška o prevodiocu	245

PROCES STARENJA nije onakav kakvim ga pisci predstavljaju, a nije identičan ni onome kako ga medicina definiše.

Nije bilo toga književnog dela niti lekara koji bi stanare Ulice Katalin pripremio za onu neobičnu oštrinu s kojom će im starenje osvetliti onaj tamni, jedva opaženi hodnik kroz koji su tokom prvih decenija svog života prošli, niti za način na koji će im ono posložiti uspomene i strahove, na to kako će im promeniti sudove i vrednosni sistem. Primili su k znanju da na određene biološke promene moraju računati, da će njihova tela sprovesti proces vlastitog propadanja isto onako temeljito i vredno kao što su ih od samog trenutka začeca i pripremila za put koji imaju preći. Pomirili su se i s tim da će im se izgled promeniti, čula oslabiti, i da će se zajedno s telesnom konstitucijom menjati i njihov ukus, pa možda i običaji i potrebe, da će postati proždrljiviji ili da će ih apetit sasvim napustiti, da će biti bojažljiviji, osetljiviji možda, te da im čak i mehanizmi čije im je funkcionisanje u mladosti delovalo nesporno poput samog postojanja, to jest spavanje i probava, mogu postati problematični. Niko im nije rekao da prolazak mladosti nije zastrašujuć zato što nešto

oduzima, već zbog toga što nešto daje. Ne mudrost, ne vedrinu, ne trezvenost, ne smirenost, već svest o rastočenoj Celini.

Odjednom su primetili da im je starenje rastočilo prošlost koja im se u mladosti i mlađem srednjem dobu činila zaokruženom, celovitom i uhvatljivom: Celina se raspala na delove. Sadržavala je ona sve što im se do tog dana dogodilo, ali drugačije. Prostor se raščlanio na poprišta, vreme se pretvorilo u termine, događaji su postali epizode, i stanari Ulice Katalin konačno su shvatili da od svega onoga što im je sačinjavalo život, istinski značaj ima tek nekoliko poprišta, pokoji termin i poneka epizoda, a da je sve ostalo bilo tu tek da ispuni krhko postojanje, poput piljevine u sanduku pripremljenom za dugo putovanje, koja sprečava da se ono što je u kovčegu ne ošteti.

A tada su već znali i da je razlika između mrtvih i živih samo kvalitativna, te da i nije toliko važna, ali i to da svako u životu upozna samo jednu osobu čije ime može da uzvikne u trenutku smrti.

Poprišta

NITI SU SE NJIH DVOJE mogli navići na stan niti su ga mogli zavoleti, prihvatili su ga tek kao i mnogo šta drugo.

Stan je bio mesto koje ih štiti od kiše i sunca, ništa više od udobnije pećine. Uvek je bio pomalo zapušten, mada se gospođa Elekeš svojski trudila da ga održava čistim. Ali njena suštinski neuredna narav samo je na trenutke obezbeđivala red, posle čega bi, kao da iza nje stoji neka tajanstvena sila, sva prividna urednost i harmonija odjednom nestajale. Gost bi s poslužavnika skinuo površno opranu ili sasvim neopranu čašu, muškarci bi, tražeći pepeljaru, nailazili na neku prepunu ugaslih šibica i opušaka, pošto bi ona zaboravljala da ih isprazni. S Dunavskog keja, sa šestog sprata relativno nove zgrade pucao je pogled na drugu obalu reke; s prozorâ novog stana videla se nekadašnja kuća, čija je fasada, baš kao i fasade susednih zgrada, bila pod rekonstrukcijom, i takva, mesecima prekrivena skelama, ličila na nekog poznatnika iz detinjstva koji je iz besa ili u šali navukao masku, pa zaboravio da je skinie po završetku karnevala. Balint, Irena i gospođa Elekeš često bi zastajali na balkonu i zagledali se u drugu obalu Dunava. Činili su to i nakon što su na obalskoj

strani Ulice Katalin iznikle zgrade. Kada bi u takvim trenucima Elekeš ili Kinga banuli u sobu, oni bi se okretali i pravili kao da eto baš imaju neka posla na balkonu.

Svi su se patili u tom stanu, i to ne samo zbog visoke spratnosti zgrade, malih dimenzija soba i nedostatka bašte. Svako je patio zbog sopstvenih razloga, ali ponajviše stari Elekeš. Prema Elekešu su svi osim Kinge bili izuzetno pažljivi, kao da su, stareći, počeli da uvažavaju sve one savete kojima je on svoje nekadašnje učenike podučavao svemu dobrom i lepom, pa su mu s napornom dobronamernošću pomagali da pregura preostale dane. Elekeš je besprimernom snagom volje naučio da se stara o sebi, prekraćivao je vreme majstorisanjem po kući, čak je lepio vreće i kutije za neku zanatsku zadrugu, a raduckao je i na pisačkoj mašini, pisao kratke članke o problemima pedagogije; Irena bi mu povremeno govorila da je poslala neki njegov članak časopisu *Narodno vaspitanje*, koji ga je navodno i objavio. Elekeš je, premda nije o tome govorio, znao da članci koje on piše nisu ni sveži ni aktuelni, da nema ni govora o njihovom objavljivanju, te da novac od navodnog skromnog honorara koji mu redakcija tobože isplaćuje ukućani zapravo uzimaju iz kućnog budžeta, daju mu ga u ruke da ga opipa, pa ga vraćaju na mesto.

Nameštaj je, ne računajući neka premeštanja, uglavnom ostao isti, premda su, zbog nedostatka prostora prilikom doseljenja mnogo šta morali prodati; Elekeš je uglavnom i sada sedeo ispod

Cicerona, ni sam nije znao zbog čega to čini kad su već površinu i fioke pisaćeg stola zauzele Irene stvari. Dvaput dnevno izvodili su ga u šetnju kao nekog psa, i mada je žudeo za suncem, vetrom i mirisom vode, uvek je računao na to da onaj ko ga izvodi nema mnogo vremena i da bi imao važnija posla nego da se s njim vucara pored Dunava, te bi on uljudno vrlo brzo izjavljivao da želi kući. Kada je izlazio u pratnji Irene, ona bi mu uvek kupovala nešto, leti sladoled ili kukuruz, zimi pečenu bundevu ili kestenje, i Elekeš bi s gađenjem proždirao ono što dobije i stideo se svoje nemoći. Kinga je svima bila na smetnji, za nju niko nije imao dovoljno strpljenja, izuzev Elekeša, ali je devojčicu od samog početka demoralisalo to što deda ne vidi šta ona radi, ni kada mu se isplazi, ni kada s balkona pokazuje prolaznicima magareće uši. Nije ga doživljavala kao autoritet, bila je suviše sigurna u to da je voli, pa joj nije ni bio potreban. Balinta je gnjavila svojim emotivnim ispadima, a ovaj jedva da je uzvraćao tu njevu privrženost, čak bi je katkad i razdraženo upozoravao da bi trebalo najzad da poseti svog oca i da ne zaboravlja večito da je Palikino dete, a ne njegovo. Gospođa Elekeš se beznadno praćakala u moru sudopere, nikako nije uspevala da se izbori s kućnim poslovima u stanu čije su dve sobe zauzeli Irena i njen muž; a taj ju je stan, s jedne strane, strahovito nervirao, jer ga je smatrala užasno prostranim u odnosu na to koliko je sebe doživljavala slabom i umornom, a opet joj je nekako bio i prosjački malen, sramotno skučen u poređe-

nju s kućom u Ulici Katalin; kada bi se ushodala po njemu, stalno bi registrovala nedostatak nestalih ili proćerdanih predmeta i delova nameštaja, a u nedostatku tavana, podruma, ugrađenih ladica i fioka u ostavi, ponekad bi se usred obavljanja nekog kućnog posla nemoćno skamenila poput kakve beznadežno očajne skulpture. Blanka joj je toliko nedostajala da bi onih dana kada se moglo očekivati njeno pismo, a ono bi ipak izostajalo, gotovo cvilela od tuge, stajala u tesnom predso-blju i gledala u poštaru s takvim izrazom lica da bi ovaj sklanjao pogled kao da je on kriv što nije stiglo to prokletu pisanije koje je starica očekivala. Gospođa Elekeš je sve češće i sa sve strastvenijim uzbuđenjem razmišljala o Blanki i sve se više plašila trenutka kada Irena završi obaveze na radnom mestu i stigne kući. Toga su se inače plašili svi, čak i Elekeš, koji nije primećivao šta se događa, ali je ipak proživljavao kako se Irena pojavljuje na vratima i saopštava koliko je umorna, koliko se tog dana potrošila u školi, i kako odmah prelazi na sređivanje stana kao neki automat. Balint, Elekešova i Kinga nemo su je posmatrali dok prelazi iz jedne sobe u drugu, gura ili izvlači knjige na policama, postavlja drugačije neku vazuu. Gospođi Elekeš, koja je imala utisak da ju je spremanje stana smrtno izmućilo, ponekad bi dolazilo da strgne stolnjak i zafrljaći porculanske figurice kroz prozor, toliko ju je uvek iznova razdraživala i ponižavala ta svakodnevna uporna borba za red na stolu i na policama, za identične razdaljine među predmetima za koje ni posle toliko godina

nije bila u stanju da nauči ni gde im je mesto ni kakav im je redosled.

Kada bi Irena vikala, reagovali bi drugačije. Elekeš bi, osramoćen, slušao njen otegnuti, neprirodni glas, gospođa Elekeš bi je slušala gotovo van sebe od uzbuđenja i straha jer su joj, eto, opet dali povoda za srdžbu, dok ju je Balint slušao s interesovanjem. Irena bi se uvek smirila onda kada bi primetila Balintov izraz lica, kada bi ga ugledala kako puši u čošku i gleda u nju, gotovo veselo; tada bi i ona odmah promenila ton, kadikad se i rasplakala i svakom prilikom bi se svima izvinila, uvek potpuno istovetnim rečima: da stari, da je umorna i nervozna. To da Irena ne vlada sobom, da se dernja, gestikulira, šutira svoje papuče, da jadikuje i da je nedisciplinovana, naknadno je izazvalo mnogo veći potres od nekadašnjih grehova Blanke, od koje je otac očekivao ako ne ono što jeste učinila, onda svakako nekakav čudan, ne baš častan postupak. Kinga, koja nikada nije znala za Irenu drugačiju od ove, zapanjeno je slušala bakinu i dekinu priču o nekadašnjem domu i detinjstvu svoje majke; Irena, koja je kontrolisala njene lekcije i bila korektna, no uvek pomalo začuđena majka, koja kao da nije u stanju da prihvati da je ova devojčica njena ćerka, nikako nije podsećala na onu blistavu figuru koja je svetlucala u sećanju Elekešovih.

Kad je bio kod kuće, Balint se uglavnom dosađivao i iščuđavao. Strašno ga je iznenađivalo koliko je zapravo svejedno gde se nalazi i koliko je uzaludno bilo nadati se da će mu se osećaj ireal-